

Στους πρόποδες του όρους Τόμαρος, σε μία ειδυλλιακή κοιλάδα διάσπαρτη από φυλλοβόλα δένδρα σώζονται τα ερείπια της Δωδώνης, του αρχαιoτάτου και μακροβιωτάτου μαντείου του ελληνικού κόσμου.

(Το Μαντείο της Δωδώνης)

Κείμενο - Φωτογραφίες: Αντώνης Κάτανος

Η Δωδώνη απέχει 22 χιλ. νότια από τα Γιάννενα. Για να φθάσει κανείς στη Δωδώνη θα διασχίσει μία θάλασσα βουνών που φορτώνονται με σύννεφα και κεραυνούς, τα κρυστάλλινα νερά των μυθικών ποταμών, τις αιωνόβιες βελανιδιές φορτωμένες σοφία. Τα βουνά διακόπτονται από κοιλάδες, οροπέδια και χαράδρες. Σε μία εύφορη κοιλάδα στέκουν τα ερείπια της πανάρχαιας Δωδώνης. Η τοποθεσία της, στο γεωμετρικό και γεωδαιτικό χάρτη της Ελλάδος σχηματίζει τρίγωνα και κύκλους με άλλα θρησκευτικά και πολιτιστικά κέντρα της αρχαιότητας. Επομένως οι θέσεις των ιερών δεν ήταν τυχαίες. Ο Ομηρος αποκαλεί την περιοχή "δυσχείμαρη" επειδή είναι εκτεθειμένη σε βαρείς χειμώνες - ας μη λησμονούμε ότι το κλίμα της περιοχής είναι ηπειρωτικό. Δώδων λεγόταν ο γιός του Διός και της Ευρώπης. Δωδώνη ονομαζόταν επίσης μια Νύμφη των Οκεανίδων. Ο Απολλόδωρος

θεωρεί ότι η ονομασία "Δωδώνη" προέρχεται από το "διδώμι, δώσω" η γη που έδινε πλούσια αγαθά.

Πολύ πριν εγκατασταθεί η Ολυμπιακή θρησκεία του Δωδεκάθεου στη Δωδώνη στις ρίζες μιας μεγάλης αιωνόβιας δρυός υπήρχε η κατοικία της Μεγάλης Θεάς, της Μητέρας Γης, της ευφορίας και γονιμότητας. Θεά που η λατρεία της χάνεται στο βάθος της προϊστορίας. Το είδος της δρυός που παράγει φαγώσιμα βελανίδια λέγεται και φηγός. Στην Ελλάδα φύονται 17 είδη βελανιδιών.

Οι ψημένοι καρποί βελανιδιών αποτέλεσαν τροφή του προϊστορικού ανθρώπου, (Ησίοδος, Ηοίαι, αποστ. 134), από το ψιθύρισμα δε

Αργυρό νόμισμα του 3ου αι. π.Χ. Παριστάνονται ο Δωδωναίος Ζεύς με στεφάνι βελανιδιάς στο κεφάλι και η Διώνη με καλύπτρα και πόλο. (Αρχ. Μουσειo Ιωαννίνων).

των φύλλων της φηγός επινόησαν ένα είδος οιωνοσκοπικής μαντείας. Η βελανιδιά θεωρείται ιερό δένδρο στους Ευρωπαϊκούς λαούς. Λατρεία που επεκτάθηκε μέχρι το βορειότερο τμήμα της Ευρώπης πιθανώς με την πολιτιστική εξάπλωση των Πελασγών. Η δρυς έχει την ιδιότητα να έλκει τον κεραυνό και ο χώρος όπου έπεσε ο κεραυνός εθεωρείτο ιερός. Ο θεός του Ουρανού στην Ευρώπη λατρευόταν σε μία ιερή βελανιδιά.

έρχεται στη Δωδώνη για να πάρει ένα κλαδί από την προφητική βελανιδιά και να την τοποθετήσει στην πλώρη του караβιού για να οδηγή και να προστατεύει τους Αργοναύτες. Το "λαλούν ξύλον" της Αργούς. Μυστήριο παραμένει το είδος της τεχνολογίας που κατείχαν οι μακρινοί πρόγονοί μας.

Το Μαντείο με την ιερή φηγό επισκέφθηκαν ο Βάκχος, ο Άργος, ο Ίναχος, ο Ηρακλής, ο Κρέων, ο Πύρρος, ο Νεοπτόλεμος, οι γιοί του Αχιλλέως, ο

Οι Πελασγοί εκτός από τη Μητέρα Γη λάτρευαν και το θεό Ουρανό. Το Μαντείο της Δωδώνης είχαν συμβουλευτεί οι Πελασγοί για να πληροφορηθούν αν πρέπει να πάρουν από τους βάρβαρους τα ονόματα των θεών και η απάντηση ήταν καταφατική (Ηρόδοτος II 52). Λέγεται δε ότι στη Δωδώνη εβασίλευσε ο Πελασγός Φαέθων μετά τον κατακλισμό του Δευκαλίωνος. Μετά τους Πελασγούς το Μαντείο πέρασε στην κυριαρχία των Θεσπρωτών, Μολοσσών, Μακεδόνων, Ηπειρωτών και Ρωμαίων.

Η Δωδώνη, εκτός από θρησκευτικό κέντρο ήταν και κέντρο επιστημών και πολιτικής καθοδήγησης. Σύμφωνα με τα Αργοναυτικά ο Ιάσων με τη συμβουλή της θεάς Αθηνάς,

Ορέστης, ο Οδυσσεύς και τέλος ο αυτοκράτωρ Ιουλιανός.

Ο Ομηρος αποκαλεί τον Δία της Δωδώνης Πελασγικό και Δωδωναίο. Σ' αυτόν απευθύνεται ο Αχιλλεύς ζητώντας τη βοήθεια του Διός. *"Ζευ άνακτα, Δωδωναίε, Πελασγικέ, που μακριά μένεις και την Δωδώνη κυβερνάς την κακοχείμωνη. γύρω σου δε οι Σελλοί, δικό σου προφήτες που δεν νίπτουν τα πόδια και χάμω κοιμούνται"* Ραψωδία Π 233-236 Μεταφ. Κ. Δούκας.

Η Ιερά Οδός που οδηγεί στο χώρο του Μαντείου στρωμένη με φθινοπωρινά φύλλα.

Η Δωδώνη μπορεί να θεωρηθεί κοιτίδα των ονομάτων Έλληνες, Σελλοί και Γραικοί.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη (Μέτεωρ. Ι 14,352) και Πλούταρχο (Πύρρος) η ίδρυση του ιερού της Δωδώνης απεδίδετο στο γενεαρχικό ζεύγος των Ελλήνων του Δευκαλίωνα και της Πύρρας που εγκαταστάθηκε σ' αυτήν την περιοχή, μετά τον Κατακλισμό, όπου και γέννησαν τον Έλληνα. Έλαβε δε χρησμόν από την ιερή δρύ, περί αναπλάσεως του ανθρώπου. "Ο επί Δευκαλίωνος κατακλισμός συνέβη περί την Ελλάδα των αρχαίων

σκληραγωγούνται και να είναι συνεχώς σε επαφή με τη Γαία την οποία και λάτρευαν. Σήμερα έχουμε ξεχάσει τι σημαίνει να είσαι σε επαφή με τη Γη, με την Φύση γενικότερα. Τα παπούτσια, η ασφαλτός και το τσιμέντο εμποδίζουν τον γεδαιτικό μαγνητισμό, την ενέργεια της γης να διαχυθεί στο σώμα μας. Περπατώντας ξυπόλυτα σε μία παραλία ασκούμε ρεφλεξολογία, διεγείρουμε διάφορα κέντρα και όργανα του σώματος δια μέσου της

(Ελλοπίαν) που βρισκόταν περί την Δωδώνη, διότι εκεί κατοικούσαν οι Σελλοί και οι καλούμενοι τότε μεν Γραικοί, νυν δε Έλληνες". Το όνομα Γραικοί διέδωσαν οι Ρωμαίοι στην Ευρώπη. Κατά τον Ησίοδο, ο Γραικός ήταν γιός του Διός και της Πανδώρας, κόρης του Δευκαλίωνος. Σύμφωνα με τα ανθρωπολογικά στοιχεία το υπόστρωμα του Ελληνικού γένους, προήλθε από το Ηπειρώτικο φύλο, το άλλο ήταν το Αιγαίο. Οι Σελλοί που αναφέρονται από τους συγγραφείς της αρχαιότητας ήταν είδος ασκητών, ιερείς του Μαντείου, κυκλοφορούσαν πάντα ξυπόλητοι, δεν έπλεναν τα πόδια τους και κοιμόνταν στο έδαφος. Αυτό το έκαναν όχι επειδή αγνοούσαν την καθαριότητα αλλά για να

πατούσας με το έδαφος.

Στη μητριαρχική θρησκεία και γενικά στον Κρητομυκηναϊκό πολιτισμό, η Μεγάλη Θεά εικονίζεται να κατοικεί στις κορυφές των

Η προφητική βελανιδιά με τα λείψανα της ιεράς οικίας του Θεού του Ουρανού και της Μητέρας Γης. Στην θέση της αρχαίας βελανιδιάς φυτεύθηκε η σημερινή.

βουνών, σε σπήλαια και κάτω από αιωνόβια δένδρα. Υπάρχει στο Ε.Α.Μ. Αθηνών ένα υπέροχο Μυκηναϊκό χρυσό δαχτυλίδι. Η θεά καθισμένη κάτω από το ιερό δένδρο δέχεται προσφορές από δύο γυναίκες και μία κορασίδα. Τότε οι αρχάνθρωποι διερευνού-

σαν την Φύση, παρατηρούσαν τις κινήσεις των ζώων στα σπήλαια και τις ρωγμές, το κίνημα των υδάτων της πηγής και άλλα. Το θρόισμα των φυλλωμάτων των αιωνόβιων δένδρων εσήμαινε πολλά γι' αυτούς. Ήταν οιωνοί, "διοσημίες" δηλαδή σημεία και τέρατα που μπορούσαν να ερμηνευτούν. Αργότερα με την Ολυμπιακή θρησκεία το βλέμμα

κία του θείου ζεύγους. Στο Μουσείο των Ιωαννίνων εκτίθεται ένα περικαλές νόμισμα, πραγματικό κομψοτέχνημα που παριστάνει το θείο ζεύγος του Δωδωναίου Διός με στεφάνι βελανιδιάς και της Διώνης με κάλυπτρα και πόλο. Στη Δωδώνη εκτός από τους ιερείς Σελλούς υπήρχαν και οι τρεις ιέρειες, οι Πελειάδες, ταγμένες στην υπηρεσία της χθόνιας θεάς.

Απ' όπου κι αν κοιτάξεις το θέατρο της Δωδώνης θα δεις την αρμονία των αρχαίων.

εστράφη προς τον Ουρανό. Οι πτήσεις των όρνεων, οι κεραυνοί έγιναν θεϊκά σημεία. Οι υποφήται του Διός, Σελλοί, μέσα από το ψιθύρισμα των φυλλωμάτων της ιερής βελανιδιάς αλλά κι από τις πτήσεις των πελειάδων (άγρια περιστέρια) που φώλιαζαν στα φυλλώματά της, μπορούσαν να ερμηνεύσουν τη βούληση των θεών.

Η Ολυμπιακή θρησκεία του δωδεκάθεου δεν μετατόπισε την αρχαία λατρεία. Ο νέος θεός του Ουρανού και των κεραυνών μαζί με την πρώτη χθόνια θεά αποτέλεσαν το θείο ζεύγος. Η Μεγάλη Θεά πήρε το όνομα του Διός και ονομάστηκε Διώνη. Η βελανιδιά έγινε η κατοι-

Αυτά τα περιστέρια πήραν τα ονόματα των αρχαίων ιερειών που ήταν τροφοί και θεραπευτές των θεών. Στην μυθική εποχή όταν το

Το θέατρο της Δωδώνης, ένα από τα μεγαλύτερα θέατρα του αρχαίου κόσμου σε τέλεια αρμονία με το ηπειρωτικό περιβάλλον.

μαντείο ήταν μεγάλο άλσος δρυών στο χώρο διέτριβαν οι Νύμφες Δρυάδες και οι Σάτυροι. Οι ψυχές των αρχαίων ιερειών πετούσαν γύρω από την ιερή δρύ. Το περιστέρι σχετίζεται με τη λατρεία της θεάς της γονιμότητας στους δε

ιστορικούς χρόνους ήταν το σύμβολο της θεάς Αφροδίτης. Η Ιερή βελανιδιά γεννημένη από τη Μητέρα Γη με τα κλαριά της ψηλά να αγκαλιάζει τον Ουρανό, συγχώνευσε την προϊστορική λατρεία με την Ολυμπιακή θρησκεία.

Η αρχαιολογική σκαπάνη βεβαίωσε τη λειτουργία του Μαντείου από την εποχή του Χαλκού (2600 - 1100 π.Χ.) μέχρι το τέλος του 4ου αι. μ.Χ. οπότε με την επέλαση του Χρι-

έγιναν από την ΙΒ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Ηπείρου.

Σ' ολη την προϊστορική περίοδο και ως το τέλος του 5ου αι. π.Χ. η λατρεία ήταν υπαίθρια, γύρω από το ιερό δένδρο όπου κατοικούσε το Θείο ζεύγος (Τέμενος).

Ενας περίβολος από χάλκινους τρίποδες με λέβητες (είδος καμπάνας) περιέκλειε το ιερό. Οι λέβητες εφάπτονταν ο ένας με τον άλλο και όταν κάποιος έκρουε έναν απ' αυτούς, ο ήχος

στιανισμού το χέρι ενός βέβηλου ιλλυριού ξερίζωσε την προφητική βελανιδιά. Σήμερα στον ίδιο χώρο θάλλει μια νέα βελανιδιά φυτεμένη από ευσεβή χέρια.

Οι Εμφύλιοι σπαραγμοί (η κατάρα των Ελλήνων) μεταξύ Θεσπρωτών, Μολλοσών, Μακεδόνων και Ηπειρωτών αλλά πρωτίστως οι βαρβαρικές επιδρομές (Γότθοι, Σλάβοι, Βούλγαροι, Νορμανδοί, Αλβανοί, Τούρκοι) ερήμωσαν εντελώς τον τόπο. Παρ' όλα αυτά ο Ελληνισμός άντεξε και πάλι.

Το Μαντείο ήταν σαν να μην υπήρχε έως ότου ο αρχαιοφιλος πολιτικός Κ.Καραπάνος βλέποντας την παλαιοχριστιανική βασιλική να προβάλλει από τις επιχώσεις ενήργησε ανασκαφή. Νεότερες συστηματικές ανασκαφές

διέτρεχε όλους τους λέβητες και δεν σταματούσε αν κάποιος δεν άγγιζε έναν απ' αυτούς. Από τον ήχο των λεβήτων οι ιερείς ερμήνευαν τη βούληση του θεού. Από τον αδιάκοπο ήχο των λεβήτων, παρέμεινε η παροιμιώδης φράση "δωδωναίων χαλκείον", που λεγόταν γι'

αυτούς που φλυαρούσαν αδιάκοπα.

Το θέατρο της Δωδώνης, ένα από τα μεγαλύτερα θέατρα του αρχαίου κόσμου όπου πέτρωσε η αρχαία τραγωδία.

Μετά τα μέσα του 4ου αι. π.Χ. ο περίβολος με τους λέβητες αντικαταστάθηκε από ένα λιθινο ισοδομικό περίβολο που περιέκλειε τον μικρό ναό με την ιερή φηγή. Τον προφητικό

ήχο των λεβήτων τώρα αντικατέστησε ένα αφιέρωμα των Κερκυραίων που ήταν ένα χάλκινο άγαλμα παιδιού πάνω σε κίονα που κρατούσε χάλκινη μάστιγα με τρεις αλυσίδες από αστραγάλους, το οποίο καθώς εκινείτο από τον άνεμο, έκρουε τον παρακείμενο λέβητα που ήταν τοποθετημένος επίσης πάνω σε κίονα. Από τον ήχο του λέβητα οι ιερείς χρησιμοποιούσαν. Γι' αυτούς που λαλούσαν πολλά η παροιμία τώρα έγινε "Κερκυραίων μάστιξ".

στάσεις αρχαίου δράματος και κωμωδίας. Μετά την καταστροφή της σκηνής του θεάτρου από τους Ρωμαίους, το θέατρο μετετράπη σε αρένα. Εκεί, που άλλοτε ακουόταν ο υψηλός λόγος της τραγικής ποίησης τώρα αντηχούσαν οι ιαχές των θεατών, οι κραυγές των μονομάχων και οι μυκηθμοί των θηρίων. Δυτικά του θεάτρου βρίσκεται το στάδιο (3ου αι. π.Χ.) για την τέλεση των γυμνικών αγώνων των Ναίων. Το στάδιο δεν έχει ανασκαφεί.

Στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. επί Ηπειρώτου βασιλέως Πύρρου ο ισοδομικός περίβολος αντικαταστάθηκε από μια μνημειώδη κατασκευή με τρεις ιωνικές στοές. Στην ανατολική πλευρά που βρισκόταν η ιερή δρύς δεν κατασκευάστηκε στοά. Η στοά, ελληνική επιπόηση, εκτός από την εντύπωση βάθους που έδινε η προοπτική της, παρείχε προστασία από τον ήλιο, την βροχή και συγχρόνως στέγη για ανάπαυση ή και διανυκτέρευση των επισκεπτών. Επίσης ο Πύρρος στόλισε τη Δωδώνη μ' ένα από τα μεγαλύτερα θέατρα, χωρητικότητας 17.000 θεατών. Στο θέατρο ετελείτο κάθε 4 χρόνια η γιορτή των **Ναίων** προς τιμή του Ναίου Διός, δηλ. αυτού που φέρνει τη βροχή. Το θέατρο χρησιμοποιείται σήμερα για παρα-

Στον αρχαιολογικό χώρο της Δωδώνης βρίσκονται διάσπαρτα διάφορα λείψανα μνημείων όπως ο ναός της Διώνης, η ιερά οικία, ο ναός της Θέμιδος με βωμό, ο ναός του Ηρακλέους με βωμό, ο ναός της Αφροδίτης, βουλευτήριο, πρυτανείο, ένα ανάλημμα για να συγκρατεί το έδαφος του θεάτρου, οικία ιερέων, ένα κτίσμα ρωμαϊκών χρόνων και μια Παλαιοχριστιανική βασιλική. Οι ανασκαφές δεν έχουν ολοκληρωθεί και συνεχίζονται μέχρι σήμερα. Θα πρέπει να αναζητηθούν το γυμνάσιο και όλο το συγκρότημα των αθλητικών

Δύο κίονες της δωρικής στοάς και ο αναλημματικός τείχος που συγκρατεί το έδαφος του θεάτρου.

Οι ανασκαφές δεν έχουν ολοκληρωθεί και συνεχίζονται μέχρι σήμερα. Θα πρέπει να αναζητηθούν το γυμνάσιο και όλο το συγκρότημα των αθλητικών

εγκαταστάσεων. Θα ήταν ευχής έργον η αναστήλωση των μνημείων όσο είναι εφικτό. Η πρώτη εντύπωση που θα προσκομίσει ο επισκέπτης, προσκυνητής από την Δωδώνη είναι η τέλεια αρμονική διάταξη των μνημείων με το ηπειρώτικο περιβάλλον.

Η βελανιδιά βρίσκεται στο κεντρικό σημείο που δεσπόζει την κοιλάδα. Το ιερό δένδρω

αλλά και πνευματικών. Ο αθλητισμός στην αρχαιότητα θεωρήθηκε ιερή λειτουργία. Γι' αυτό και τα περισσότερα μαντεία είχαν θέατρο και στάδιο. Όπως ο θεός στέλνει στους ανθρώπους την πρόνοια του ή τους οιωνούς του, έτσι και ο άνθρωπος θέλησε να ευχαριστήσει με τον δικό του τρόπο τον Θεό θεσπίζοντας τους αθλητικούς και πνευ-

Ο τεράστιος αναπληρωματικός τείχος που συγκρατεί το έδαφος του θεάτρου.

θάλλει και οι πελειάδες πετούν ακόμη. Αλλά ποιος μπορεί να ερμηνεύσει τους χρησμούς της :

Το επιβλητικό θέατρο στην κατασκευή του μιμείται την φυσική διαμόρφωση του εδάφους. Το δράμα και οι αγώνες γεννήθηκαν στον χώρο της λατρείας. Η τραγωδία ήταν για την κάθαρση της ψυχής. Ο δε αγώνας δεν ήταν μόνο αποτέλεσμα φυσικών δεδομένων

ματικούς αγώνες στον χώρο των Μαντείων. Στο χωροταξικό σχέδιο της Δωδώνης συμπε-

Μυκηναϊκό χρυσό κόσμημα με παράσταση της Μεγάλης θεάς, καθισμένης κάτω από το ιερό δένδρω που δέχεται προσφορές από δύο γυναίκες και μια κορασίδα (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών).

ριλαμβάνεται το Βουλευτήριο με το Πρυτανείο, τεκμηριώνοντας; την πολιτική οργάνωση και την δημοκρατία των αρχαίων.

Στην αρχαιότητα καμία σοβαρή απόφαση δεν λαμβανόταν χωρίς την συμβουλή κάποιου Μαντείου και όλα αυτά από έναν λαό που έθεσε τις βάσεις του ορθολογισμού και των θετικών επιστημών. Αναρωτιέται κανείς από πού τα Μαντεία αντλούσαν την δύναμή τους. Διάφοροι σύγχρονοι ερευνητές επηρεασμένοι από την υλιστική και οικονομική πλευρά του Τεχνολογικού πολιτισμού δυσπιστούν για την

ζητείται η πρόγνωση του μέλλοντος, αλλά η συμβουλή του Θεού για κάποια ενέργεια χωρίς προκαταλήψεις και δεισιδαιμονίες. Τα διδάγματα των Μαντείων ήταν το μέτρον (Μηδέν Αγαν), το γνώθι σαυτόν, και η ευλάβεια που χαρακτήριζε το αρχαίο ελληνικό πνεύμα.

Επισκεπτόμενος τον χώρο του ιερού και έχοντας μέσα του τον πόθο της ψυχικής ενώσεως με το αρχαίο ελληνικό παρελθόν, θα νοιώσει το μεγαλείο και την δύναμη του ανθρώπινου πολιτισμού, της πνευματικής αυτής δυνάμης που αντιμάχεται την ύλη και το σκότος ...

αξιοπιστία των Μαντείων.

Βεβαίως υπήρξαν στην αρχαιότητα περιστατικά διαφθοράς. Το να τονίζονται όμως και να προβάλλονται οι σπάνιες εξαιρέσεις διαφθοράς, αντί του μεγαλειώδους έργου των Μαντείων, δείχνει όχι μόνο προκατάληψη αλλά και βεβήλωση των ιερών. Όπως οι αρχαίοι πριν πλησιάσουν αυτά τα ιερά ώφειλαν να νηστεύσουν και να καθαρθούν, έτσι κι εμείς πρέπει να τα προσεγγίζουμε με σεβασμό.

Η διαφορά της σημερινής μαντικής με την αρχαία ήταν, ότι στα Μαντεία δεν έπρεπε να

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ :

Δ. Δημόπουλος, "Στο άδυτο των Ελληνικών μαντείων", εκδ. Ελεύθερη Σκέψις.

Εκεί που άλλοτε υπήρχε Πρυτανείο, Βουλευτήριο και Ιερά σήμερα σώζονται μόνο οι βάσεις αυτών των κτιρίων.

Αθανασίου Σταγειρίτη, "Ωγυγία η Αρχαιολογία" Τόμος Γ', εκδ. Ελεύθερη Σκέψις.

Σωτήριος Δάκαρης, "Δωδώνη", Υπουργείο Πολιτισμού.